

Prezimovanje močvirske uharice (*Asio flammeus*) na Ljubljanskem barju

Dare Šere

Prispevek je posvečen stoletnici izida knjige *Naše ujede, I. del: Sove* (1917) izpod peresa dr. Janka Ponebške ter devetdesetletnici ustanovitve takratnega Ornitološkega observatorija leta 1926.

O močvirski uharici *Asio flammeus* je – do pred kratkim – pri nas največ napisal dr. Janko Ponebšek (1917). V obširnem delu je podrobno predstavil vse pri nas živeče sove, številni podatki temeljijo na navajanju domače in tuje strokovne literature. Močvirno uharico, kot jo imenuje Ponebšek, in tudi vse ostale sove je predstavil s tako strokovnostjo in natančnostjo, da bi bil lahko tudi v današnjem času, to je sto let kasneje, za

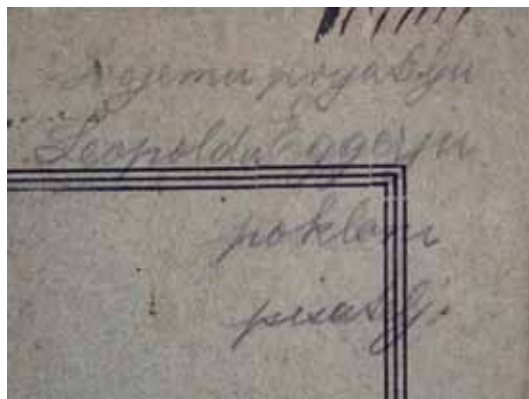
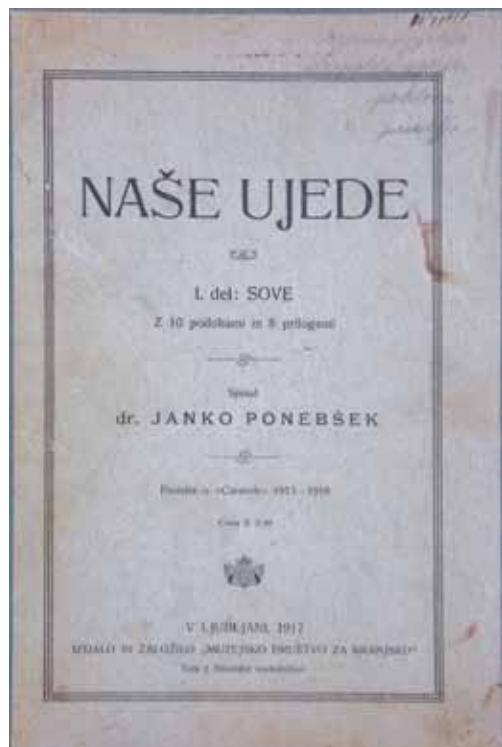
vzor marsikateremu piscu na ornitološkem področju.

Iz Ponebškovih zapisov razberemo, da je bila močvirska uharica na Kranjskem precej pogosta gnezdilka in selivka, zlasti je to veljalo za Ljubljansko barje. Med drugim je zapisal: »Ta najhitrejša letalka med vsemi sovami, posebno ponoči, je najživahnejša pred začetkom pomladi, ko leti gugaje se nizko nad zemljo,« in nadalje: »Prav je, da se na tem mestu omeni, da ji je nevaren sovražnik človek, ki jo strelja iz nevednosti, svoj prispevek v tem smislu pa da tudi napredujoče osuševanje močvirne zemlje.« Podrobno je pisal tudi o razširjenosti močvirske uharice v sosednjih deželah, pa o njenem gnezdenju, vedenju in drugem.

Od Ponebškove objave je minilo že sto let in o gnezditvi močvirske uharice, na primer na Ljubljanskem barju, ni ne duha ne sluha. Drastične spremembe v zadnjih šestdesetih letih (melioracije, izsuševanje, spremembe

Naslovnica knjige dr. Janka Ponebške *Sove s posvetilom: »Svojemu prijatelju Leopoldu Eggerju pokloni pisatelj.«*

Foto: Dare Šere.

namembnosti zemljišč in še kaj) so naredile na Ljubljanskem barju svoje. Te spremembe so odločilno vplivale tudi na nekatere druge vrste, kot so na primer močvirski lunj, kozica, smrdokavra, črnočeli srakoper in verjetno še katera druga vrsta, da so izginile s seznama tamkajšnjih gnezdilcev.

Pred kratkim je izšel obširni članek o močvirski uharici (Vrezec, 2016), v katerem so zbrani vsi znani podatki iz zadnjih enaindvajsetih let (1995-2015). V tem delu novejši viri oziroma avtorji (Calladine in sod., 2012) predlagajo, da se kot prezimovalni čas močvirske uharice šteje obdobje od 15. novembra do 28. februarja. Po tem novejšem časovnem predlogu največ podatkov, ki jih navaja Vrezec, izvira ravno iz obdobja prezimovanja. Zanimivo pri vsem tem je, da imamo v zadnjih desetih letih največ zimskih podatkov, kakršnih pred tem ni bilo. Ponebšek prezimovanja skoraj ne omenja, v *Zimskem ornitološkem atlasu* (Sovinc, 1994) in v *Pticah Ljubljanskega barja* (Tome in sod., 2005) pa, če upoštevamo datume sedaj predlaganega obdobja kot prezimovanje, zasledimo samo en podatek.

Do pred kratkim smo imeli največkrat priložnost srečati se z močvirsko uharico v spomladanskem času (april), ko se vračajo prek naših krajev na svoja gnezdišča severno ali severovzhodno od nas. Pred dobrimi dvajsetimi leti sem se mudil pri dermoplastiku, kateremu so živali za nagačenje nosili z območja Cerkniškega jezera, in imel priložnost videti pet primerkov prepariranih močvirskih uharic, ki so jih jeseni uplenili, beri ustrelili, tamkajšnji lovci.

V zadnjih letih se je nabralo precej podatkov o prezimovanju močvirskih uharic na Ljubljanskem barju. Zaradi preglednosti je najbolje, če si jih ogledamo po posameznih obdobjih.

Zima 2007/2008

Prve dni februarja leta 2008 sta Ivan Esenko in Matjaž Omerzel in kasneje tudi avtor tega prispevka imeli priložnost opazovati

močvirske uharice na Ljubljanskem barju, na Mahu ob Izici, levo od Strojanovega grabna (Šere, Omerzel, 2008) in desno od Strojanovega grabna (Esenko, 2008). Največ je bilo opazovanih osem osebkov. Glede na število in kasnejša opazovanja lahko sklepamo, da so močvirske uharice na tem mestu prezimovale.

Zima 2015/2016

Kar nekaj časa je minilo in 15. decembra leta 2015 so se na Ljubljanskem barju zopet pojavile štiri močvirske uharice, in to jugozahodno od Kozlarjeve gošče. Na tem mestu so se zadrževale vso zimo, vse do 1. marca leta 2016 (Šere, 2016), vendar število opazovanih osebkov nikoli ni preseglo številke štiri. Število opazovanih osebkov je bilo zelo različno (od nič do štiri), saj se prek dneva niso zmeraj zadrževale na istem nepokošenem travniku. 14. februarja sem našel sveže izbljuvke na snegu, torej uharic sneg ni motil in so se še zmeraj zadrževale na istem kraju. Izbljuvke sem dal v pregled in analizo v Prirodoslovni muzej Slovenije. V skoraj sedemdesetih odstotkih je zastopana poljska voluharica (*Microtus arvalis*), v dvajsetih odstotkih travniška voluharica (*Microtus agrestis*), v desetih odstotkih pa primerrek pritlikave miši (*Micromys minutus*) ter nedoločene vrste voluharic (*Microtus* spp.) Ob tej priložnosti se višji kustosinji Mojci Jernejc Kodrič zahvaljujem za opravljeno analizo izbljuvkov.

Za vsak primer sva 18. marca leta 2016 z Dejanom Groharjem še enkrat obiskala omenjeno mesto, da se prepričava, ali so uharice še tu ali pa so že zapustile prezimovališče. Na veliko presenečenje sva imela priložnost videti spet štiri močvirske uharice, ena se je celo pustila fotografirati od blizu in nastal je pričujoči posnetek (glej sliko na strani 264). Naslednjega dne, 19. marca, sem našel na sosednjem travniku dve značilni letalni peresi, ki sta zanesljivo pripadali močvirski uharici. Verjetno je ena izmed teh uharic postala plen neznanega plenilca, kar

*Izbljuvki močvirske uharice.
3. januarja 2017, Ljubljansko barje.
Foto: Dare Šere.*

niti ne preseneča, saj se prek dneva zadržujejo skrite na tleh.

Po svojih izkušnjah iz zime 2015/2016 sem se odločil, da bom obe mesti na Ljubljanskem barju obiskal pred zimo, zlasti pa več let nepokošene močvirne travnike. Prvo neprijetno presenečenje je sledilo jeseni 12. oktobra leta 2016, ko je bil travnik, na katerem so se prek dneva zadrževale te uharice, požgan ...

Zima 2016/2017

Mesto iz zime 2015/2016 pri Kozlarjevi gošči sem zopet obiskal 16. decembra leta 2016. Želel sem videti, ali tudi tu še prezimujejo močvirske uharice, kljub temu, da je bil največji močvirni travnik jeseni požgan. Domneval sem, da se verjetno lahko zadržujejo na podobnih, manjših travnikih, ki jih je nekaj v bližini. In res, s tal enega od teh so mi zletele štiri uharice in s tem je bil moj namen dosežen. To pa je, potrditi prezimovanje močvirskih uharic na Ljubljanskem barju decembra in januarja v eni zimi. Mesto na Mahu ob Ižici sem si šel ogledat 3. januarja, tja, kjer so verjetno prezimovale že v zimi 2007/2008. Na večjih travnikih sem našel značilne izbljuvke za to vrsto sove in na podlagi tega sem domneval, da

so prisotne tudi v tej zimi. Na zadnjem travniku so mi skoraj izpod nog zletele štiri močvirske uharice. Na enem mestu v travi sem našel značilni »tunelček« v travnati kopuči, to je mesto, kjer se lahko močvirska uharica varno skrrije prek dneva. Na tleh je bilo kar sedemnajst izbljuvkov.

Ko pa je 13. januarja v tej zimi prvikrat zapadel sneg (približno 13 centimetrov), me je pa res zanimalo, ali so uharice tam ostale ali ne. Takoj naslednji dan, 14. januarja, sem šel pogledat tja, vendar nisem opazil nobene, saj je južni sneg vso to močvirno vegetacijo poležal. Moram priznati, da sem si mislil, sedaj pa so se močvirske uharice prestavile kam drugam, kjer bodo lažje prišle do hrane. Po drugi strani pa je ob Ižici toliko grmovja, ki bi jim nudilo varno zadrževanje prek dneva, da ni bilo smisla jih vznemirjati, v kolikor bi se tam nahajale. 23. januarja leta 2017 popoldne sem se, kljub mrazu in snegu (ponoči tudi do -13 stopinj Celzija, podnevi pa ves čas pod -1 stopinjo Celzija in dobrih deset centimetrov snega), odločil, da ponovno obiščem mesto južno od Kozlarjeve gošče zaradi januarskega podatka. V bližini omenjenega požganega travnika sem zagledal v vrbovem grmovju, nizko pri tleh na veji, eno močvirsko uharico. Ko sem se še bolj približal, sta iz istega grma zleteli dve. Šel sem do naslednjega grma in nizko izpod njega jih je zletelo kar šest! Že prejšnji dan, to je 22. januarja, je na tem mestu slikal močvirske uharice tudi Miran Krapež.

Močvirska ubarica. Foto: Dejan Grohar.

Močvirske ubarice v grmovju. 22. januarja 2017, Ljubljansko barje. Foto: Miran Krapež.

Značilni močvirski travnik
s kopučami v zimskem času,
11. februarja 2016
na Ljubljanskem barju.
Foto: Dare Šere.

Dokazi oziroma podatki iz zim 2008, 2015/2016 ter 2016/2017 nam sedaj zanesljivo potrjujejo, da so močvirske uharice na Ljubljanskem barju tudi prezimovale. Očitno je v tem času dovolj hrane (mali sesalcev), saj jih vreme, sneg ali nizke temperature očitno ne motijo. Značilno za prezimovanje te vrste sove je tudi to, da ne prezimujejo posamezno, ampak v skupini, v našem primeru od štirih do osmih osebkov. Ves čas prezimovanja se število bistveno ni spremenilo, res pa je, da niso bile zmeraj čisto skupaj ali pa jih nismo opazili. Zimska opazovanja v zadnjih letih so pokazala, da so močvirske uharice prek dneva skrite pod kopučami na več let nepokošenih travnikih. Če sneg prekrije te travnike, ostajajo prek dneva skrite nizko pri tleh v grmovju. V zimi 2016/2017 so bile močvirske uharice (6 osebkov) zadnjič opazovane 22. marca. Skoraj zanesljivo jih ne bi našli, če ne bi vedeli, na kakšnih močvirnih travnikih se zadržujejo, to pa so izkušnje iz prejšnjih let (zimi 2007/2008 in 2016/2017). Škoda, ker jih nismo iskali že v prejšnjih letih, v prihodnje bi bilo to zanesljivo potrebno. Prav bi bilo, da bi takšne več let nepokošene močvirne travnike na neki način vzdrževali ali zavarovali, da bi se ta vrsta sove tod lahko varno zadrževala prek dneva ali tam celo

gnezdila. Na podlagi naših zbranih podatkov je res smiselno, da se prezimovanje šteje od 15. novembra do 28. februarja. Nadaljnje raziskave bodo pokazale, ali močvirske uharice na Ljubljanskem barju prezimujejo redno in ali so bile v prejšnjih zimah na neki način spregledane. To se lahko zgodi celo pri zelo velikih pticah. Značilni

primer je žerjav *Grus grus*, ki seveda nima nič skupnega z močvirsko uharico: številčna skupina od 52 osebkov se je na Ljubljanskem barju zadrževala vso zimo, pa je nihče ni opazil (Omerzel, 2008).

Literatura:

- Esenko, I., 2008: *Močvirska uharica Asio flammeus. Acrocephalus* 29, (137): 114–115.
Omerzel, M., 2008: Žerjav *Grus grus. Acrocephalus*, 29 (137): 113.
Ponebšek, J., 1917: *Naše ujede, I. del: Sove. Ponatis iz »Carniole« 1915–1916. Ljubljana: Muzejsko društvo za Kranjsko.*
Sovinc, A., 1994: *Zimski ornitološki atlas Slovenije. Ljubljana: Tehniška založba Slovenije.*
Šere, D., Omerzel, M., 2008: *Močvirska uharica Asio flammeus. Acrocephalus*, 29 (137): 115–116.
Šere, D., 2015: *Močvirska uharica Asio flammeus. Acrocephalus*, 36 (166/167): 188–189.
Tome, D., Sovinc, A., Trontelj, A., 2005: *Ptice Ljubljanskega barja. Monografija DOPPS št. 3. Ljubljana: DOPPS.*
Vrezec, A., 2016: *Pregled pojavljanja močvirske uharice Asio flammeus v Sloveniji med letoma 1995 in 2015 ter verjetno gnezdenje v eruptivnem letu 2008. Acrocephalus*, 37 (168/169): 57–68.